

Секція: Філологічні науки

Закусило В.О.

викладач-стажист кафедри іноземних мов

Навчально-наукового інституту бізнес технологій

Української академії банківської справи

Сумського державного університету

МАРКУВАННЯ ДИСТАНТНОСТІ І НЕДИСТАНТНОСТІ У ЗВЕРТАННЯХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Мовне спілкування вважається одним з найважливіших видів людської діяльності. Ввічливість є обов'язковим елементом цього спілкування, що забезпечує рівне, успішне та безконфліктне його протікання. Будучи однією з базових складових міжособистісного спілкування, ввічливість являє собою найважливіший регулятор поведінки людини, необхідний для досягнення ефективної соціальної взаємодії [2, с. 3].

Як об'єкт прагмалінгвістичних студій ввічливість розглядають із погляду максимум і правил Г. Грайс, Р. Лакофф, Дж. Ліч, М. Марцяник; захисту та збереження «обличчя» мовця – П. Браун, С. Левінсон, Е. Гоффман; комунікативної угоди й особливостей побудови діалогу – С. Блум-Кулка; дискурсу – С. Міллз, Р. Уоттс. Слушно зауважує О. Земська: «Настав час вивчати ввічливість як специфічну категорію комунікативно-прагматичного характеру, яка регулює мовленнєву поведінку» [3, с. 131].

У розціненні позитивної й негативної ввічливості суттєву роль відіграє поняття *дистанції*, прототипове значення якого – «фізична відстань між двома пунктами (у просторі, часі)» [4, с. 286]. Дистанція репрезентує модус мислення й поведінки людини. Це своєрідний структурувальний культурно-специфічний принцип комунікації. Дистанція в її метафоричному розумінні пояснює стосунки людей із погляду кохання, дружби, поваги (чи її відсутності), стриманості, зарозумілості тощо. Інтимне коло спілкування пояснюють фізичною дистанцією між комунікантами. Емоційно близьку відстань оцінюють

позитивно (*близький друг, бути разом, разом і назажди*), а далеку, відповідно, негативно (*далекий знайомий, далекий родич*). Можна говорити й про певну межу інтимності, пересікання якої свідчить про порушення дистанції (*сунути носа не у свої справи, причепився як реп'ях*). В офіційних взаємостосунках, навпаки, близьку фізичну відстань оцінюють негативно (*безпосередність, брак поваги*), а далеку – позитивно (*зберігати дистанцію*).

Взаємини між співрозмовниками часто описують за допомогою опозиції дистантність – недистантність (або контактність) [7, с. 260], яка вможливує умовно виділити дистантні й недистантні вокативи (звертання), що, відповідно, сприяють реалізації стратегій позитивної й негативної ввічливості в німецькій комунікативній культурі. Дистантність переважно притаманна офіційному спілкуванню й корелює з *Sie*-формою, а недистантність – неофіційному, неформальному й асоціюється з *du*-формою. Уживання дистантних вокативів «виводить мовців на регламентований конвенціями рівень, підкреслює соціальну, вікову дистанцію», а недистантних – «виводить на вільний від конвенцій рівень спілкування» [1, с. 89]. Дистантні й недистантні вокативи вживаються у звертаннях німецької мови як до знайомого, так і до незнайомого комунікативного партнера.

Дистантні вокативи детерміновані семантикою влади: щоб увічливо звернутися до адресата, адресант повинен визначити його місце в суспільній ієрархії. З-поміж дистантних вокативів виділяють такі як *Herr / Frau, Sehr geehrteR Herr / Frau, Sehr geehrteR Herr / Frau Prof. NN, Sehr geehrteR Herr / Frau Prof. Dr. NN* та інші. У процесі комунікації співрозмовники можуть вживати звертання із додаванням титулів. Уживання кліше *Herr / Frau + титул* маркує соціальну дистанцію, характерну для позначення чітко регламентованих взаємин в офіційному спілкуванні: наукове, академічне, військове, медичне, юридичне, адміністративне середовище.

Уживання недистантних звертань переважно характерне для неофіційного спілкування. Такі звертання мають подвійний характер: із одного боку вони реалізують відтінок формального поштивого ставлення до адресата, а

з другого – демонструють близькі, приязні, щирі взаємини комунікантів. Контактний вокатив, крім значення привітності, формує експресивне тло, підкреслює довіру, інтимність, заохочення до спільної дії, реалізує стратегію позитивної ввічливості й «указує на несубординовані взаємини між адресантами» [5, с. 122].

Уживання вокативів на позначення дружніх взаємин можливе за близької психологічної дистанції, духовної спорідненості, партнерства. Цілком справедливою є думка Н. Формановської, що вони вможливають привернення уваги будь-якого адресата, не містять інформації про соціобіологічний портрет співрозмовника, але демонструють ставлення, створюють відповідну тональність спілкування, здебільшого невимушену, дружню, іноді фамільярну [6, с. 201].

Отже, дистантні вокативи маркують дотримання соціальної й психологічної дистанції, а мовець утілює прагматичну установку демонстрування поваги до адресата. Способи оцінки дотримання соціальної й психологічної дистанції ментально зумовлені. Кожна національна культура має загальні для конкретної спільноти інтелектуально-емоційні складники (норми та правила поведінки, цінності, звичаї, традиції, тощо).

Література:

1. Баландіна, Н. Ф. Функції і значення чеських прагматичних кліше в комунікативному контексті: Монографія. – Київ: АСМІ, 2002. – 332 с.
2. Демченко, Е. В. Семантико-синтаксические средства выражения категории вежливости в английском и русском языках. автореф. дис. на соиск. ученой степени: 10.02.19 «Теория языка», 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Е. В. Демченко. – Ростов-на-Дону, 2007. – 24.
3. Земская, Е. А. Категория вежливости в контексте речевых действий. Логически анализ языка. Язык речевых действий. Москва, 1994. С. 131 – 136.
4. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970 – 1980. URL: <http://sum.in.ua/>

5. Телеки, М. М., Шинкарук, В. Д. Соціальні категорії модусу в текстах епістолярного жанру. Київ : Видавництво МДГУ імені Петра Могили, 2007. 176 с.
6. Формановская, Н. И. Речевое взаимодействие : коммуникация и прагматика. Москва : ИКАР, 2007. 480 с.
7. Brown, R., Levingson, S. Politeness : Some Universal in Language. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1987. 345 p.

Сучасні тенденції розвитку науки: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 9-10 березня 2019 року. - Київ : МЦНД, 2019. - 67 с.